

Левченко В.В. Професійна ідентичність як основа самовизначення дорослої людини в умовах змін / В.Левченко // Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти: збірник наукових матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції. – К.: Університет менеджменту освіти, 2019.

24 травня 2019 року,

УДК: 159.923:378

Левченко В. В.,
*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії і освіти дорослих
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»*

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОСНОВА САМОВИЗНАЧЕННЯ ДОРΟΣЛОЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗМІН

Постановка проблеми. Дослідження професійної ідентичності особистості останнім часом набуває все більш розвиненої й систематизованої форми. Причинами звернення до означеної проблеми є соціальні трансформації, нестабільність структури суспільства, кризові явища, які відбуваються останнім часом. Людина опиняється перед вибором, який вимагає самовизначення, самоорганізації та персоналізації, що потребує глибокого знання себе, власних потенційних можливостей.

Питання становлення професійної ідентичності розглядаються сучасними вченими в контексті суб'єктивного часу особистості (Н. Іванова, Т. Козловська), що дозволяє включати в його структуру минулі та майбутні ситуації вибору й самовизначення. Вивчення проблеми ідентичності пов'язується з особливостями соціалізації особистості (Е. Еріксон) й розглядають як багатомірний, інтегративний психологічний феномен, який реалізується в просторі самовизначення та самоорганізації життя особистості (Л. Шнейдер).

До вивчення проблеми ідентичності виокремлено декілька методологічних підходів [3]: 1. Системний підхід – дозволяє осягнути цілісність і складність психіки через знаходження смислів, сутностей і динамічних зв'язків. Тому розгляд пошуку сенсу життя є неодмінною складовою процесу становлення ідентичності особистості, а результатом цих

процесів є життєвий вибір людини. 2. Феноменологічний підхід – призводить до розуміння інтенцій суб'єкта такими, якими вони представляються самому суб'єкту, а для досягнення істини необхідно знайти правильні й точні слова, що є результатом неусвідомленого прагнення до цілісності. 3. Синергетичний підхід – за допомогою якого реалізується можливість міждисциплінарного напряму розробки проблем ідентичності: від еволюційного до соціокультурного контексту.

Становлення професійної ідентичності, як основного критерію професійного розвитку, надає особистості відчуття власної цілісності, визначеності, усвідомлення свого життєвого та професійного шляху й відбувається крізь призму свободи, вибір і відповідальність (Л. Шнейдер). Тому вибір чи зміна професії, як найважливіша подія в житті дорослої людини пов'язані з питаннями особистісного та професійного самовизначення.

Мета дослідження визначити особливості розвитку професійної ідентичності як основу професійної самовизначеності дорослої людини.

У житті дорослої людини існує кілька вікових періодів, в які з нею можуть відбуватися особистісні й життєві зміни. Ці періоди є перехідними та можуть супроводжуватися різними емоційними переживаннями й труднощами, розв'язання яких є основою для змін:

- зміна загального психоемоційного стану (пригнічення, депресія; тривожність; невпевненість; невмотивоване почуття занепокоєння);
- зміна емоційно-вольової сфери (нестриманість або замкнутість; дратівливість; прояви агресії, конфліктність);
- соматичні прояви (погіршення загального самопочуття; загострення й виникнення захворювань);
- зміна світогляду (тривалі роздуми про життя, його якості; критична оцінка своїх досягнень; переосмислення свого місця, призначення та картини світу; бажання або страх перед змінами);
- зміни в мотиваційній сфері (переоцінка цінностей, перевірка мотивів діяльності, критичний аналіз стосунків з іншими; розрив або зміна партнера, розлучення; аналіз професійних досягнень; зміна професійної діяльності;

зниження професійної активності). Позитивне емоційне ставлення до професійного майбутнього (позитивний інтерес, оптимізм і впевненість) може розглядатися як емоційний ресурс і фактор конструктивного виходу з професійної кризи та успішного самовизначення.

Враховуючи прояви вікових криз дорослої людини можна припустити, що особливістю професійної ідентичності дорослої людини є включення минулих самовизначень, які вже реалізувалися та майбутніх виборів, які прогноуються особистістю в нових обставинах буття (Л. Шнейдер).

Тому варто професійну ідентичність розглядати як інтегративне поняття, в якому можна виокремити змістовні й функціональні складові (Н. Мельник). Змістовна наповненість професійної ідентичності містить якісні характеристики професійної діяльності, професійного спілкування та особливості особистості фахівця. Для реалізації змістовної складової професійної ідентичності необхідно враховувати: 1) організацію професійного досвіду; ресурси та можливості професійного розвитку; 2) організацію взаємодії, спілкування, підтримки в професійній спільноті; 3) розвиток цілісності професійного Я, особистісних якостей фахівця.

Функціональна складова професійної ідентичності включає рефлексію й усвідомлення себе як фахівця, визначення професійних можливостей, ресурсів, перспектив, самопрогнозування професійного зростання. Важливого значення набуває антиципація професійних спрямувань та мобільна, гнучка система професійного й життєвого коригування перспектив.

Дослідження професійної ідентичності пов'язані з поняттям самовизначеності особистості, як здатністю ставити й обирати цілі, цінності, переконання, робити вибір, що передбачає формування психологічної готовності особистості до самовизначення:

- розвиненість самосвідомості особистості;
- наявність потреб, які забезпечують змістовну наповнюваність особистості, серед яких центральне місце займають моральні установки, ціннісні орієнтації і перспективи;

- формування індивідуальності, як результат розвитку й усвідомлення своїх здібностей та інтересів.

Тому психологічна готовність до самовизначення пов'язується з завершенням формування психологічних структур та певною зрілістю особистості, що забезпечує можливість сталого розвитку особистості.

Таким чином, професійне самовизначення є складним психологічним утворенням, що включає загальну ситуацію розвитку, життєві орієнтири, готовність до вибору або зміни професійних планів, професійну орієнтацію, а також особистісні якості дорослої людини. Наступним етапом дослідження є виявлення статусів професійної ідентичності дорослої людини в ситуації змін та встановлення зв'язку з рівнем сформованості само визначеності.

Висновки. Розгляд основних підходів до проблеми вивчення професійної ідентичності дорослої людини виявив, що одним з провідних показників професійної ідентичності є професійна самовизначеність – інтегральна якість особистості, характерною рисою якої є вибіркоче ставлення індивіда до вибору професії відповідно до покликання, ідеалів, світогляду й інтересів, які в періоди змін можуть трансформуватися та призвести до зміни професії.

Проведене дослідження не вичерпує усіх питань щодо розвитку професійної ідентичності дорослої людини. Отримані результати дозволяють побачити перспективи подальшого вивчення професійної ідентичності в системі професійного розвитку дорослої людини, дослідити параметри й рівні професійного самовизначення та визначити психологічні чинники зміни професії дорослої людини в умовах системних змін.

Література

1. Джура О.Д. Теоретико-методологічні проблеми дослідження процесу професійного самовизначення особистості / О.Д. Джура. – К. : Інститут вищої освіти АПН України, 2003. – 111 с.
2. Левченко В.В. Розвиток професійної спрямованості старшокласників як показника професійного розвитку особистості / В.В. Левченко // Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наук. праць СНУ ім. В. Даля. –

Видавництво Східноукраїнського національного університету імені Володимира
Даля, 2018. – №2(46). – С.187-195.

3. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: Монография /
Л.Б. Шнейдер. – М.: МОРУ, 2001. – 272 с.